

Конкурентен потенциал и фактори за развитие на хранително-вкусовата индустрия в България

Доц. д-р НОНА МАЛАМОВА

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: nonamal@abv.bg

В статията се анализират и оценяват сравнителните конкурентни предимства на българската хранително-вкусова индустрия по показателите: производителност на труда; производителност на разходите за труд; ефективност; рентабилност; производителност на инвестиционните средства по отношение на средните за ЕС 27 стойности и по отделни страни - членки.

Комплексният анализ на факторите за развитие на българската хранително-вкусова индустрия обхваща: динамика на покупателната способност на населението и динамика на потреблението на основни хранителни продукти на домакинствата; развитие на суровинната база под въздействието на фактори, произтичащи от присъединяването на България към ЕС и прилагане на европейската политика и регулации на продуктовете пазари; квалификационно равнище на работната сила; основни елементи и характеристики на бизнес средата.

Направен е и SWOT анализ на ХВП (Хранително-вкусова промишленост) - силни и слаби страни, възможности и заплахи. Предвид резултатите от ХВП - SWOT анализ, са очертани направления (смекчаване на суровинния проблем; технологично обновление; продуктови иновации; насърчаване на продажбите и експорта; подобряване на бизнес средата; развитие на човешките ресурси) и мерки за подобряване условията за ускорено развитие на хранително-вкусовата индустрия в България.

Увод

Значителният дял на ХВП в икономиката (добавена стойност, заети лица, експорт) на страната, по-голямата адаптивност и по-стабилното и динамично развитие от останалите отрасли в условията на европейско членство нареждат отрасъла в групата на приоритетните отрасли на националната икономика.

Определянето на основните направления и мерки на политика, на национално ниво, за разгръщане на потенциала и ускоряване на развитието на хранително-вкусовата индустрия ще имат ключова роля за създаването на добавена стойност и нови работни места, стимулирането на иновации, нарастването на износа и инвестициите, навлизането на нови пазарни ниши през следващите години.

Целта на тази статия е въз основа на анализ и оценка на конкурентния потенциал и факторите за развитие да се предложи комплекс от мерки за разгръщане на потенциала и ускоряване на развитието на хранително-вкусовата индустрия.

Методически подход и показатели

Анализът на конкурентния потенциал се базира на показатели на структурната бизнес

статистика, дефинирани по европейска методология. Прави се оценка на постигнатите сравнителни предимства от българската хранително-вкусова индустрия по приетите показатели по отношение на средните за ЕС 27 стойности и по отделни страни - членки. Използват се показатели по единната за ЕС номенклатура на икономическите дейности:

- Производителност на труда (добавена стойност на един зает) на отраслово и секторно равнище;

- Производителност на разходите за труд (добавена стойност на единица разходи за персонал);

- Ефективност (норма на печалба) брутен опериращ излишък на единица оборот на ниво отрасъл и сектори;

- Рентабилност - дял на брутни опериращ излишък в добавената стойност по факторни разходи.

Анализът на факторите за развитие на българската хранително-вкусова индустрия е комплексен и обхваща: динамика на покупателната способност на населението и динамика на потреблението на основни хранителни продукти на домакинствата; развитие на суровинната база под въздействието на фак-

тори, произтичащи от присъединяването на България към ЕС и прилагане на европейската политика и регулации на продуктовите пазари; квалификационно равнище на работната сила; основни елементи и характеристики на бизнес средата. Използват се следните критерии и показатели:

- Суровинна база - равнище на самозадоволяване, прилагане на производствени квоти, прилагане на общ митнически режим, експортни и импортни лицензи, експортни субсидии при търговията с трети страни;

- Потребителско търсене - динамика на потреблението на хранителни продукти на едно лице и на покупателната способност на населението;

- Ползване на европейски фондове за повишаване на конкурентоспособността на отраслите и предприятията;

- Привлечени чуждестранни преки инвестиции (ЧПИ) - равнище и структура на привлечените ЧПИ по икономически дейности, подотрасли и сектори на ХВП;

- Квалификационно равнище на работната сила - численост и динамика на заетите от професионално-квалификационните групи „Професии, неизискващи специална квалификация” и „Без професионална група” за периода 2008-2011 г.;

- Бизнес среда - специфични регулации, въвеждане на европейските стандарти за качество и безопасност на храните; данъчна тежест, взаимоотношения с клиенти и доставчици.

Направен е SWOT анализ на ХВП - силни и слаби страни, възможности и заплахи.

Относителни конкурентни предимства

Оценката се формира на базата на сравнителен анализ за България и основният ѝ търговски партньор за продукти на хранително-вкусовата индустрия - ЕС 27, по отношение на производителност на труда, производителност на разходите за труд, производителност на инвестиционните средства, инвестиции на един зает, ефективност и рентабилност.

Въпреки голямата инвестиционна активност и нарастването на **производителността**

на труда в отрасъла в последните години, секторите на ХВП в България се нареждат на последните три места сред страните - членки на ЕС 27 по този показател. Секторите на ХВП в България са с три до пет пъти по-ниска от средната за ЕС 27 производителност на труда (табл. 1). **По производителност на труда, измерена с добавената стойност на един зает, българската хранително-вкусова промишленост няма сравнително конкурентно предимство.**

Относително конкурентно предимство на българската хранителна индустрия на този етап са по-ниските разходи за труд. Производителността на разходите за труд, измерена с обема на добавената стойност, създавана от единица разход за персонала, е по-висока от средната за ЕС 27 във всички подотрасли и сектори на ХВП (фиг. 1). Производителността на разходите за труд в производството на храни, обаче, намалява с 23,4 процентни пункта за четиригодишния период (2008-2011 г.), което показва, че разходите за труд в условията на единен трудов пазар не носят предимства в дългосрочен аспект.

Сравнителни конкурентни предимства българската хранителна индустрия **има и по отношение на ефективността на производството.** По реализиран брутен опериращ излишък на единица оборот (норма на печалба), в преобладаващата част от секторите на ХВП, България е сред страните с по-висока стойност от средната за Общността (табл. 2). Изключение правят само секторите „Производство на напитки”, „Производство на хляб и хлебни изделия” и „Производство на други хранителни продукти”.

По **рентабилност**, изразена с дела на брутния опериращ излишък в добавената стойност, хранително-питейната индустрия в България е с по-високи стойности от средната за ЕС 27. Само производството на тютюневи изделия в България отчита значително по-ниска рентабилност от тази в ЕС 27.

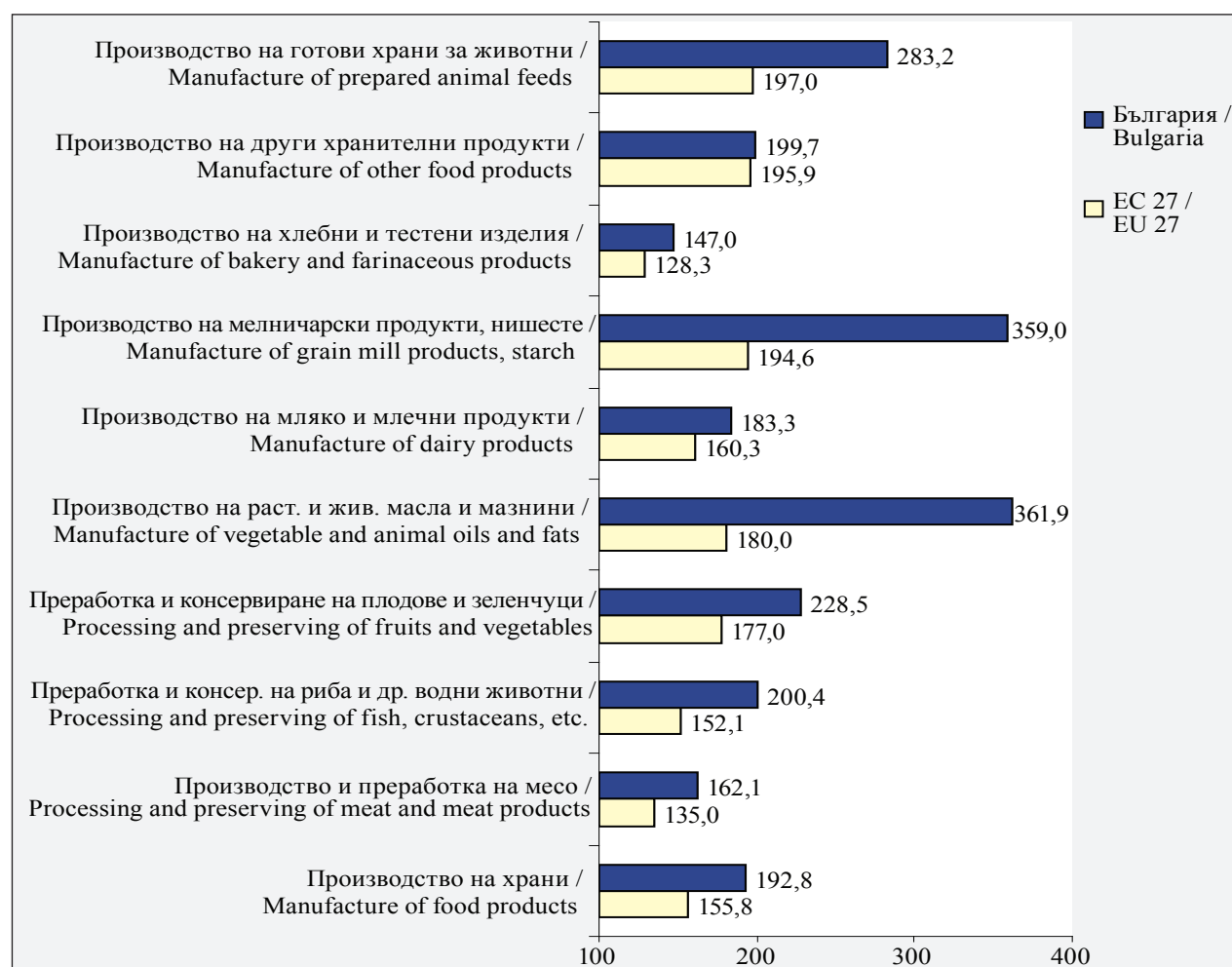
Инвестициите като ресурс за конкурентоспособност са оценени съгласно стойностите на показателите: **инвестиции на един зает и коефициент на инвестиране** в България и ЕС 27.

Таблица 1. Дял на производителността на труда в България от средната за ЕС 27 по подотрасли и сектори на ХВП, 2011 г.
Table 1. Share of labor productivity in Bulgaria than the average for EU 27 branches and sectors of the food industry, 2011

Производство на раст. и жив. масла и мазнини / Manufacture of vegetable and animal oils and fats	29,9
Производство на мелничарски продукти, нишесте / Manufacture of grain mill products, starches and starch products	28,8
Производство и преработка на месо / Processing and preserving of meat and production of meat products	20,9
Производство на храни / Manufacture of food products	18,2
Производство на хлебни и тестени изделия / Manufacture of bakery and farinaceous products	16,9
Производство на други хранителни продукти / Manufacture of other food products	16,5
Производство на напитки / Manufacture of beverages	16,4
Производство на готови храни за животни / Manufacture of prepared animal feeds	16,4
Производство на тютюневи изделия / Manufacture of tobacco products	16,1
Преработка и консервиране на риба и други водни / Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs	15,7
Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци / Processing and preserving of fruit and vegetables	15,1
Производство на мляко и млечни продукти / Manufacture of dairy products	14,0

Източник: Евростат и собствени изчисления.

Sources: Own calculation based on Eurostat / Statistical Data.

Фиг. 1. Производителност на разходите за труд¹ / Fig. 1. Wage adjusted labour productivity (%)

Източник: Евростат и собствени изчисления. / Sources: Own calculation based on Eurostat Data.

¹Добавена стойност по факторни разходи/разходи за персонала, %. / Apparent labour productivity by average personnel costs.

По инвестиции на един зает в сектора на храните България се нарежда на последно място в ЕС 27. Стойностите на същия показател в подотраслите „Напитки и тютюни” и „Тютюневи изделия” са по-ниски само в Латвия и Италия (табл. 3).

По **производителност на инвестиционните средства, измерена с коефициент на инвестиране** (брутни инвестиции в дълготрайни активи на единица добавена стойност по факторни разходи) в подотраслите на ХВП, България се нарежда на последните три места в ЕС 27. За създаване на единица добавена стойност в секторите на храните, напитките и тютюневите изделия в страните с най-високи стойности по този показател са необходими многократно по-малко единици инвестиции, отколкото в България - за сектора на храните съответно 5,7 и 32,7; за сектора на напитките - 7,6 и 32, 8; за сектора „Производство на тютюневи изделия” - 3,9, 40,5 (табл. 4).

Сравнителните конкурентни предимства на българската хранително-вкусова индус-

трия на европейския пазар, на този етап, се дължат преди всичко на ниските разходи за труд в единица продукция и съответно на повисоката ефективност на производството и реализацията. Разходите за труд обаче са достигнали пределно ниски нива и демотивират персонала както по отношение на трудовото му участие, така и по отношение на повишаването на квалификационното равнище, а също - в условията на единен трудов пазар, водят до изтичане на квалифицирана работна сила. В дългосрочен аспект пределно ниските нива на заплащане на труда крият опасност от негативен ефект върху конкурентоспособността.

Фактори за развитие на хранително-вкусовата индустрия в България. ХВП - SWOT анализ

Растежът и устойчивото развитие на отрасъла са в силна зависимост от потребителското търсене и платежоспособност на населението, състоянието на суровинната база, фи-

Таблица 2. Ефективност и рентабилност на производството
Table 2. Efficiency and profitability

	Норма на печалбата		Рентабилност	
	Gross operating rate, %		Profitability, %	
	България	ЕС 27	България	ЕС 27
Производство на храни / Manufacture of food products	8,2	7,7	50,1	39,9
Производство и преработка на месо / Processing and preserving of meat and production of meat products	4,9	4,3	39,3	28,7
Преработка и консервиране на риба и други водни животни / Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs	13,5	5,9	51,0	35,8
Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци / Processing and preserving of fruit and vegetables	12,5	9,5	57,2	45,0
Производство на раст. и жив. масла и мазнини / Manufacture of vegetable and animal oils and fats	7,9	4,3	73,0	51,0
Производство на мляко и млечни продукти / Manufacture of dairy products	7,4	5,4	46,5	39,7
Производство на мелничарски продукти, нишесте / Manufacture of grain mill products, starches and starch products	11,1	8,0	73,0	51,0
Производство на хлябни и тестени изделия / Manufacture of bakery and farinaceous products	8,7	10,9	36,3	30,6
Производство на други хранителни продукти / Manufacture of other food products	10,3	12,6	51,7	50,6
Производство на готови храни за животни / Manufacture of prepared animal feeds	7,3	6,3	65,9	50,5
Производство на напитки / Manufacture of beverages	13,7	15,0	57,7	57,4
Производство на тютюневи изделия / Manufacture of tobacco products		3,2	32,3	70,0

Източник: Евростат. / Sources: Eurostat Data.

Таблица 3. Инвестиции на един зает в секторите на ХВП
Table 3. Investment per employee in the sectors of food, drink and tobacco industry

Производство на храни / Manufacture of food products	Производство на напитки / Manufacture of beverages	Производство на тютюневи изделия/ Manufacture of tobacco products			
Белгия / Belgium	14,5	Люксембург / Luxembourg	45,0	Естония / Estonia	-
Дания / Denmark	10,3	Ирландия / Ireland	34,2	Гърция / Greece	-
Холандия / Netherlands	9,9	Белгия / Belgium	27,2	ЕС 27 / EU 27	-
Ирландия / Ireland	9,6	Франция / France	20,5	Финландия / Finland	-
Испания / Spain	8,5	Швеция / Sweden	20,2	Франция / France	-
Финландия / Finland	8,3	Италия / Italy	17,6	Хърватия / Croatia	-
Италия / Italy	8,2	Австрия / Austria	16,6	Ирландия / Ireland	-
Швеция / Sweden	8,2	Германия / Germany	14,7	Литва / Lithuania	-
Франция / France	7,7	Испания / Spain	14,2	Люксембург / Luxembourg	-
Австрия / Austria	7,2	Холандия / Netherlands	14,0	Латвия / Latvia	-
Великобритания / UK	6,0	Финландия / Finland	13,1	Малта / Malta	-
Словения / Slovenia	5,9	Португалия / Portugal	13,1	Румъния / Romania	-
Португалия / Portugal	5,5	Чехия / Czech Republic	11,7	Швеция / Sweden	-
Естония / Estonia	5,1	Словения / Slovenia	9,9	Словения / Slovenia	-
Германия / Germany	4,8	Дания / Denmark	9,3	Словакия / Slovakia	-
Словакия / Slovakia	4,4	Гърция / Greece	8,8	Великобритания / UK	-
Кипър / Cyprus	4,2	Полша / Poland	8,0	Полша / Poland	29,1
Полша / Poland	4,2	Румъния / Romania	7,9	Холандия / Netherlands	23,0
Гърция / Greece	4,0	Кипър / Cyprus	7,6	Германия / Germany	20,1
Унгария / Hungary	4,0	Естония / Estonia	7,4	Белгия / Belgium	16,0
Румъния / Romania	3,9	Унгария / Hungary	7,3	Португалия / Portugal	13,6
Чехия / Czech Republic	3,8	Литва / Lithuania	6,5	Дания / Denmark	10,3
Литва / Lithuania	3,5	Словакия / Slovakia	5,2	Испания / Spain	8,1
Хърватия / Croatia	3,3	Хърватия / Croatia	5,0	Унгария / Hungary	7,3
Латвия / Latvia	3,2	България / Bulgaria	4,3	България / Bulgaria	6,9
България / Bulgaria	2,5	Латвия / Latvia	3,5	Италия / Italy	4,6

Източник: Евростат. / Sources: Eurostat Data.

нансовата подкрепа, обема на привлечените чуждестранни преки инвестиции, квалификационното равнище на работната сила, характеристиките на бизнес средата.

Динамика на потреблението на основни продукти на ХВП

Развитието на ХВП зависи от платежоспособното търсене на националния пазар и нивата на потребление на основните храни, напитки и тютюневи изделия.

Отчетеното от НСИ нарастване на покупателната способност на населението на всички видове наблюдавани хранителни продукти за периода 2005-2013 г. (фиг. 2) е един от основните фактори за увеличено търсене на хранителни продукти на вътрешния пазар. Най-много е нараснала покупателната спо-

собност на населението за свинско месо - над 2 пъти, и на птиче месо - над 1,7 пъти. За преобладаващата част от хранителните продукти ръстът в покупателната способност е между 40 и 70%.

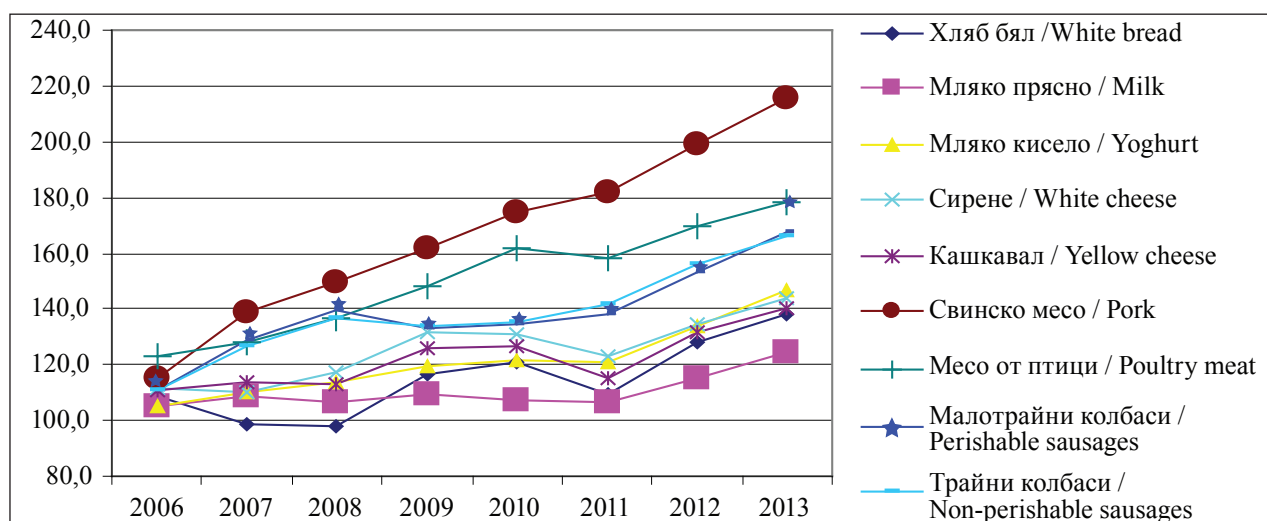
В резултат на ръста на покупателната способност е нараснало и потреблението на основни хранителни продукти от населението. За преобладаващата част от продуктите потреблението е нараснало, в сравнение с 2005 г. (табл. 5).

С най-висок ръст за периода 2005-2013 г. са потреблението на свинско месо и потреблението на плодови сокове, сиропи и нектари, които са нараснали над 2 пъти. Потреблението на риба и рибни продукти, трайни колбаси, млечни масла и кашкавал също расте значително. Значителен ръст има и в потребле-

Таблица 4. Коефициент на инвестиране в секторите на ХВП
Table 4. Investment rate in the sectors of food, drink and tobacco industry

Производство на храни / Manufacture of food products		Производство на напитки / Manufacture of beverages		Производство на тютюневи изделия/ Manufacture of tobacco products	
Ирландия / Ireland	5,7	Холандия /Netherlands	7,6	Италия / Italy	3,9
Великобритания / UK	10,2	Дания / Denmark	10,3	Испания / Spain	7,0
Гърция / Greece	10,5	Гърция / Greece	11,3	Дания / Denmark	9,7
Германия / Germany	13,3	Австрия / Austria	11,9	Холандия / Netherlands	13,6
Холандия / Netherlands	13,4	Финландия / Finland	12,3	Германия / Germany	14,4
Австрия / Austria	14,1	Ирландия / Ireland	13,0	Португалия / Portugal	15,1
Швеция / Sweden	14,4	Полша / Poland	14,6	Белгия / Belgium	15,4
Финландия / Finland	14,8	Испания / Spain	14,8	Полша / Poland	19,4
Франция / France	15,5	Хърватия / Croatia	14,9	Унгария / Hungary	20,1
Кипър / Cyprus	15,7	Франция / France	15,8	България / Bulgaria	40,5
Дания / Denmark	16,8	Италия / Italy	15,8	Австрия / Austria	-
Испания / Spain	17,0	Словакия / Slovakia	16,5	Кипър / Cyprus	-
Италия / Italy	17,4	Кипър / Cyprus	16,9	Чехия / Czech Republic	-
Хърватия / Croatia	18,7	Естония / Estonia	17,3	Естония / Estonia	-
Чехия / Czech Republic	18,8	Швеция / Sweden	19,4	Гърция / Greece	-
Полша / Poland	21,7	Словения / Slovenia	19,6	ЕС27 / EU27	-
Словения / Slovenia	21,8	Белгия / Belgium	20,9	Финландия / Finland	-
Белгия / Belgium	22,7	Германия / Germany	21,3	Франция / France	-
Словакия / Slovakia	23,2	Чехия / Czech Republic	23,1	Хърватия / Croatia	-
Унгария / Hungary	23,8	Латвия / Latvia	23,5	Ирландия / Ireland	-
Литва / Lithuania	25,4	Литва / Lithuania	25,6	Литва / Lithuania	-
Португалия / Portugal	25,8	Унгария / Hungary	26,4	Люксембург / Luxembourg	-
Латвия / Latvia	29,5	Португалия / Portugal	27,9	Латвия / Latvia	-
Естония / Estonia	29,9	България / Bulgaria	32,8	Малта / Malta	-
България / Bulgaria	32,7	Румъния / Romania	35,9	Румъния / Romania	-
Румъния / Romania	42,3	Люксембург / Luxembourg	40,1	Швеция / Sweden	-

Източник: Евростат. / Sources: Eurostat Data.

Фиг. 2. Динамика на покупателната способност на домакинствата, средно на лице, 2005 = 100, %¹
Fig. 2. Dynamics of purchasing power of households¹ (Average per capita), 2005 = 100, %

Източник: НСИ и собствени изчисления. / Sources: Own calculation based on National Statistical Institute Data.

¹ Покупателна способност на домакинствата - количествата стоки, които могат да се купят с общия доход, средно на лице, за съответната година.

нието на шоколадови изделия, обуславящо бързото развитие на този сектор.

С близо 20% е спаднала консумацията на хляб и хлебни изделия. Драстично спада по-

треблението на основни продукти на консервната промишленост - компоти (40%), конфитюри (с 25%), зеленчукови консерви (с над 25%), а също и на вина (26,7%) и цигари

Таблица 5. Динамика на потреблението на основни продукти на ХВП, 2005 = 100
Table 5. Dynamics of Household consumption of main foods and beverages, 2005 = 100

Продукти и напитки / Foods and beverages	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Хляб и тестени изделия - кг / Bread and paste products - kg	96,2	92	90,35	87,38	89,11	88,04	83,4	80,7
Сладкарски изделия от брашно - кг / Other bakery products - kg	103,4	110,3	112,1	108,6	105,2	101,7	101,7	105,2
Месо - кг / Meat - kg	109,5	113,2	116,9	126,9	132,2	132,6	132,2	133,1
- Свинско / Pork	119,44	141,67	147,22	169,44	191,67	202,78	213,9	225,0
- От домашни птици / Poultry meat	112,66	111,39	113,92	129,11	137,97	137,97	138,0	138,0
Месни произведения - кг / Meat products - kg	105,2	110,4	111,9	106,7	103	104,5	106,7	107,5
- Трайни колбаси и обработено месо / Non-perishable sausages and dry meat	108,33	125	141,67	150	133,33	133,33	141,7	154,2
- Малотрайни колбаси / Perishable sausages	105,88	104,71	103,53	92,941	94,118	95,294	95,3	92,9
- Месни продукти / Meat products Ready-to-cook - kg	120,0	140,0	160,0	170,0	150,0	170,0	180,0	190,0
Риба и рибни продукти - кг / Fish and fish products - kg	102,4	102,4	109,5	114,3	126,2	128,6	128,6	159,5
Прясно мляко - л / Milk - litres	93,69	88,29	86,04	89,64	94,14	89,64	88,3	90,5
Кисело мляко - кг / Yoghurt - kg	101,2	106,2	103,5	104,3	112,5	107,8	112,8	109,3
Сирене - кг / White cheese - kg	107	106	107	110	120	122	124,0	127,0
Кашкавал - кг / Yellow cheese - kg	111,5	115,4	111,5	126,9	138,5	126,9	134,6	142,3
Млечни масла - кг / Butter - kg	100	100	100	120	140	140	160, 0	180,0
Компоти - кг / Compotes - kg	92,1	79,1	65,0	67,8	87,0	70,1	65,5	60,5
Конфитюри, сладка, мармалади - кг / Jam, preserves and marmalade	91,7	75,0	66,7	66,7	66,7	66,7	66,7	75,0
Плодови сокове, сиропи, нектари - л / Juices, syrups and nectars - litres	115,0	150,0	185,0	185,0	1700	185,0	210,0	240,0
Зеленчукови консерви - кг / Canned vegetables - kg	94,8	87, 6	75,2	77,1	84,3	90,2	88,2	84,3
Захарни изделия - кг / Sugar products - kg	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	107,1	114,3
Шоколадови изделия - кг / Chocolate products - kg	100,0	125,0	125,0	137,5	137,5	137,5	150,0	175,0
Безалкохолни напитки - л / Non-alcoholic beverages - litres	114,2	131,9	128,4	121,4	118,4	115,1	132,3	141,4
Алкохолни напитки - л / Alcoholic beverages - litres	103,1	110,7	111,2	113,8	105,4	103,6	117,4	121,0
- Бира / Beer	120,0	132,5	134,2	134,2	131,7	130,0	150,8	157,5
- Вина / Wine	80,0	84,0	82,7	89,3	73,3	69,3	73,3	73,3
- Ракии / Brandy	92,0	84,0	84,0	88,0	80,0	76,0	84,0	84,0
Цигари - бр. / Cigarettes - number	78,4	92,3	92,8	84,0	63,8	59,1	64,9	64,4

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Sources: Own calculation based on National Statistical Institute Data.

ри (35,6%). Спадът в потреблението води и до спад в производството и продажбите на вино и в производството в сектор „Зеленчукови и плодови консерви”.

С интегрирането на България в ЕС върху развитието на хранителната ни индустрия, за периода преди и след присъединяването, оказват влияние:

- въвеждането на европейски стандарти за качество и безопасност на храните;
- прилагането на производствени квоти;
- прилагането на общ митнически режим, експортни субсидии при търговията с трети страни;
- ползването на европейските фондове за повишаване конкурентоспособността на предприятията.

Инвестиционна активност и финансова подкрепа

Въвеждането на европейските стандарти за хигиена и безопасност на храните в периода преди присъединяването доведе до повишена инвестиционна активност в предприятията, която беше подкрепена от програма САПАРД.

По данни на НСИ **инвестициите** в отрасъла за периода 2005-2007 г. са над 800 млн. лв., като с най-висок размер на инвестициите са напитките - над 200 млн. лв. годишно; производството на хляб, тестени, захарни и шоколадови изделия - със 198 млн. лв.; месната промишленост - 140 млн. лв. годишно.

Съществен принос за модернизацията и повишаването на ефективността от дейността на предприятията имат европейските субсидии по предприединителната програма САПАРД 2000-2006 г. В края на 2006 г. по Мярка 2.1. „Подобряване на преработката и маркетинга на селскостопанските и рибни ресурси” са одобрени 357 проекта на стойност 975 млн. лв., от тях близо 342 млн. лв. са европейски субсидии¹. Секторите „Месо” и „Плодове и зеленчуци” са усвоили най-голяма част от средствата по програмата. Двата сектора привличат 67,5% от одобрените **инвестиционни средства** по проекти и 58,5% от

¹ МЗХ. <http://www.mzp.government.bg/Sapard/News.htm>

усвоените към момента средства. Предприятията от хранителната индустрия получават подкрепа и по Мярка 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти” от ПРСР 2007-2013 г. Към 01.11.2012 г. постъпилите заявления по тази мярка са 741 бр., с общи разходи 1 486 млн. лв., сключени са договори с 404 бенефициенти за 777,5 млн. лв., от които публични 387,3 млн. лв. Към момента са изплатени по мярката 133,7 млн. лв. по 251 проекта².

Финансовото подпомагане на сектора за постигане на хигиенните изисквания към суровото мляко започна много късно и очевидно не постига желаните резултати. В периода от средата на 2010 г. до края на 2011 г. бяха одобрени 60 млн. лв. държавни помощи за инвестиции в земеделски стопанства, за постигане на съответствие на качеството при производството и съхранението на сурово мляко, трансферирани към Мярка 121 на ПРСР³. През 2012 г. към същата мярка бяха пренасочени допълнително към бюджета на Мярката 48,3 млн. евро за привеждане на земеделските стопанства от сектор „Мляко” в съответствие с изискванията на стандартите на Общността⁴. По информация на МЗХ към 03.09.2012 г. в първа група са категоризирани едва 3 051 стопанства със 137 хил. крави.

Чрез експортните субсидии се подкрепя износът на хранителни продукти за трети страни. През 2012 г. е допустимо да се изплащат възстановявания при износ от секторите „Птиче месо и яйца”, „Говеждо и телешко месо”, „Свинско месо и преработени продукти”, извън Приложение 1 (за яйцата вложени в преработените продукти), но много малко фирми са се възползвали от този механизъм - издадени са 83 лицензи, на обща стойност 1 108 хил. лв. за износ на замразено пилешко месо и яйчен прах. Приети са 64 заявки за плащане

² Информация за напредъка на ПРСР към 01.11.2012 г., <http://prsr.government.bg>

³ ДФЗ, [http://www.noa.bg/files/docs/Darzawno podpomaganie na zemedelski proi 97.pdf](http://www.noa.bg/files/docs/Darzawno%20podpomaganie%20na%20zemedelski%20proi%2097.pdf)

⁴ МЗХ, Заповед №03- РД/1615 от 19.07.2012 г. За условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Мярка 121 „Модернизирание на земеделски стопанства” от ПРСР

на възстановяване при износ на стойност 725 хил. лв. от сектор „Пилешко месо и яйца”. За първото полугодие на 2013 г. са издадени 20 лицензи за възстановяване в сектора на птичето месо, на обща стойност 99 хил. лв. Извършени са плащания в размер на 513 хил. лв., по 45 заявки.

Привлечени чуждестранни преки инвестиции

Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са основен източник на икономически растеж чрез прякото си въздействие върху брутната добавена стойност, разкриване на нови работни места и стимулирането на технологиите.

По данни от проведеното от НСИ годишно статистическо наблюдение за чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор, по дял на привлечените преки чуждестранни инвестиции - **ХВП е в първата десетка на икономическите дейности**. Тази позиция нарежда отрасъла в групата на отраслите **с висок потенциал за устойчиво развитие**.

По информация на НСИ - от 21,9 милиарда евро ЧПИ за 2012 г. в България, 0,94 милиарда евро са привлечени в ХВП, което се равнява на 4,3% в структурата на привлечените ЧПИ. По дял на привлечените инвестиции в струк-

турата на ЧПИ по икономически дейности в предприятията от нефинансовия сектор - ХВП се нарежда в челната десетка, формирана от: „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети”; „Операции с недвижими имоти”; „Производство и разпределение на електрическа енергия и на газообразни горива”; „Далекосъобщения”; „Производство на метали и метални изделия, без машини и оборудване” и „Производство на каучук, пластмаса и други неметални минерални суровини”; „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия”; „Строителство”; „Юридически, счетоводни, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитания и анализи, консултантски дейности по управление”; „Добивна промишленост”.

По подотрасли на ХВП преобладаващият дял (60,1%) от ЧПИ отива в производството на хранителни продукти: 38,7% - в производството на напитки, и едва 1,2% в производството на тютюневи изделия.

Най-голям относителен дял чуждестранни преки инвестиции са привлечени от секторите „Производство на други хранителни продукти”, „Производство на мелничарски продукти, нишесте и нишестени продукти”, „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци” (табл. 6).

Таблица 6. Структура на привлечените чуждестранни преки инвестиции (ЧПИ) в сектора на храните, %
Table 6. Structure of attracted FDI in the food sector

Производство на други хранителни продукти / Manufacture of other food products	36,7
Производство на мелничарски продукти, нишесте и нишестени продукти / Manufacture of grain mill products, starches and starch products	24,0
Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци / Processing and preserving of fruit and vegetables	12,9
Производство на хлябни и тестени изделия / Manufacture of bakery and farinaceous products	9,5
Производство на мляко и млечни продукти / Manufacture of dairy products	8,6
Производство и преработка на месо; производство на месни продукти / Processing and preserving of meat and production of meat products	5,3
Производство на растителни и животински масла и мазнини / Manufacture of vegetable and animal oils and fats	1,2
Производство на готови храни за животни / Manufacture of prepared animal feeds	1,1
Преработка и консервиране на риба и други водни животни / Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs	0,7

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Sources: Own calculation based on National Statistical Institute Data.

Оптималното използване на създадените производствени мощности за преработка на селскостопанска продукция изисква преодоляване на диспропорцията: производство на суровини – преработка.

Суровинна база

Основен фактор за устойчиво развитие на ХВП е суровинната база. Ниското равнище на самозадоволяване с месо (табл. 7), недостигът на качествено сурово краве мляко за преработка (табл. 8) и ниското, и намаляващо ниво

на изпълнение на националните квоти за доставки и за директни продажби (фиг. 3), нарастването на натуралните обеми на суровинно ориентирания внос (мляко и млечни продукти - близо 9 пъти; месо и месни продукти - над три пъти) (фиг. 4) **въздействат негативно върху развитието на отрасъла във всичките му аспекти - равнище на производство, производствена структура, качество на продуктите, ефективност и конкурентоспособност.**

Недостигът на суровини затруднява развитието на основни сектори (месна, млечна,

Таблица 7. Равнище на самозадоволяване с месо, (%)

Table 7. Meat Degree of Self-sufficiency, (%)

Години / Years	2006	2007	2009	2010
Месо и карангии / Total of meat and edible meat offal	60,3	62,5	-	55,0
Месо от телета и юници / Calve and young cattley	28,2	75,3	-	66,0
Месо от свине / Meat of swine	63,0	47,3	40,0	38,0
Месо от овце и кози / Meat of sheep and goats	123,2	109,0	108,0	114,0
Месо от домашни птици / Poultry meat	76,3	78,8	78,0	73,0

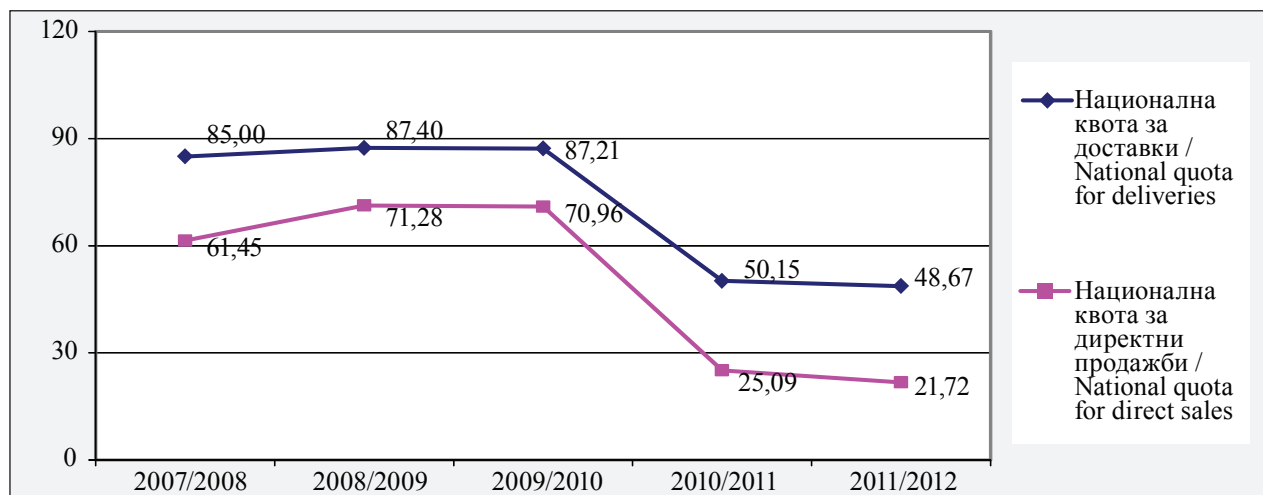
Източник: Евростат. / Sources: Eurostat Data.

Таблица 8. Обем на преработеното и произведено краве мляко (хил. тона)

Table 8. Volume of processed and Produced Cow's milk (thousand tons)

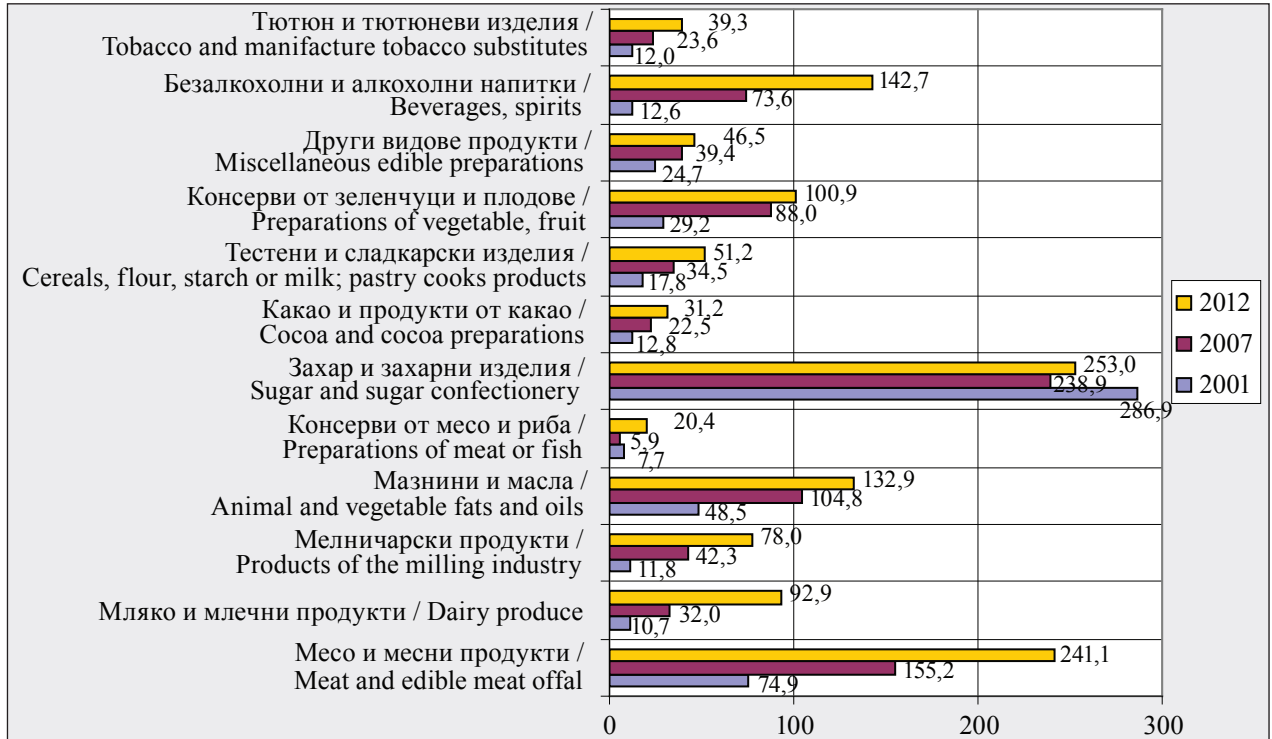
Години / Years	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Производство на краве мляко / Production of cow's milk	1299	1148	1143	1073	1124	1126
Събрано за преработка / Collected for processing	839	768	705	512	565	549

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“. / Sources: MAF, department "Agrostatistics".

Фиг. 3. Изпълнение на националните квоти за доставки и за директни продажби на сурово краве мляко, %
Fig. 3. Fulfillment of national quotas for deliveries and direct sales of raw milk, %

Източник: ДФЗ - ПА. / Sources: SFA.

Фиг. 4. Внос на хранителни продукти в натура (хил. тона) / Fig. 4. Food imports in kind (thousand tons)
 Източник: НСИ и собствени изчисления. / Sources: Own calculation based on National Statistical Institute Data.

консервна промишленост), като ги поставя в силна зависимост от вноса на суровини и полуфабрикати, при условията на нарастване на цените на земеделски суровини в световен мащаб.

Прилагането на **единни митнически тарифи за внос от трети страни**, силно повлияха на месопереработвателната промишленост, осъществяваща голям обем от вноса на говеждо месо от тези пазари. Прилагането на по-високите европейски мита за внос от трети страни, в условията на ниски нива на квоти за внос от тези пазари, съществено промени географската и продуктова структура на вноса на месо за преработка. Нарасна относителния дял на вноса на свинско месо и се намали този на говеждото, водещо до промяна и в структурата на месните продукти, и до риск от загуба на традиционни конкурентни предимства (Маламова, 2010).

Прилаганата политика на подпомагане на селскостопанското производство не стимулира производителите на животински продукти, тъй като преобладаващата част от тях

не притежават земя. Субсидията за интензивните култури заема незначителен дял в приходите от единица площ. Различните нива на субсидиране в старите и новите страни членки на ЕС и тяхното бавно изравняване поставя производители и преработватели на земеделски продукти в неравностойни конкурентни позиции на единния европейски пазар.

Квалификационно равнище на работната сила

Образователното и квалификационно равнище на работната сила (структура, тенденции, потребности, проблеми) в ХВП не е цялостно изследвано. Някои изводи за наличието на широк слой неквалифицирана заетост в няколко от секторите на ХВП („Производство и преработка на месо”, „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, „Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци”, „Производство на мляко и млечни продукти”) могат да бъдат направени на базата на резултатите от Проучване на пазара на труда в България през

2012 г. по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”.

Данните за числеността и изменението ѝ за периода 2008-2011 г. по отношение на заетите в изследваните сектори, в професионално-квалификационните групи - „Професии, неизискващи специална квалификация” и „Без професионална група”, показват следното.

В сектор „Месопреработване” двете най-ниски квалификационни групи наброяват над 8 000 души и числеността им е с неустойчива тенденция към намаляване. В сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” над 1 500 души са с ниско квалификационно равнище, като се очертава слаба тенденция към намаляване. В структурата на заетите от сектор „Производство и консервиране на плодове и зеленчуци” има близо 4 000 души от двете нискоквалификационни групи. И в този сектор за изследвания период се забелязва тенденция към слабо редуциране на размера на най-нисккоквалифицираната заетост. В сектор „Производство на мляко и млечни продукти” близо 3 500 съставляват двете най-ниски професионално-квалификационни групи с тенденция към намаляване на броя им. Резултатите показват, че към 2011 г. в отрасъл ХВП са заети най-малко 17 000 нискоквалифицирани лица. Следователно проблемът за квалификация и преквалификация на персонала в отрасъла е сериозен и се нуждае от системно проучване и адекватни решения.

Бизнес среда

Анализът обхваща някои аспекти на: спецификата на регулаторните режими; данъчно натоварване на бизнеса; взаимоотношения с търговските вериги.

Регулации

ХВП е силно регулиран сектор на икономиката с многобройни регулации в областта на безопасността на храните. След 2007 г. в България започва прилагането на европей-

ското право по безопасност на храните. Изискванията към производителите на храни и другите участници в хранителната индустрия (фермери, работещи с храни; компетентни контролни органи и потребители) са регламентирани от няколко закона.

Законът за храните регламентира изискванията към храните, мерките и условията за осигуряване хигиена на храните и тяхната безопасност, опаковането, етикетирването, представянето, включително рекламирането им; изискванията към всички етапи на производство, преработка и дистрибуция на храни; условията и реда за производство и търговия с храни; правата и задълженията на лицата, които произвеждат или търгуват с храни.

Законът за ветеринарномедицинската дейност регламентира ветеринарномедицинските изисквания за: опазване здравето на животните и хуманното отношение към тях; опазване здравето на хората от зоонози; добив и съхранение на зародишни продукти; безопасност на суровини и храни от животински произход при тяхното производство и транспортиране; безопасност на фуражи, фуражни добавки и премикси при производство, пускане на пазара, търговия, внасяне, изнасяне, транзитно преминаване, съхранение и употреба; обезвреждане на странични животински продукти и на продукти, получени от тях; опазване на околната среда от вредните въздействия на животновъдството и свързаните с него производства; пускане на пазара, търговия и обмен на животни, зародишни продукти, суровини и храни от животински произход, странични животински продукти и продукти, получени от тях; внасяне, изнасяне и транзитно преминаване на животни, суровини и храни от животински произход, странични животински продукти и продукти, получени от тях, специфични растителни продукти, фуражи, фуражни добавки и премикси; производство, внасяне, търговия, съхранение и употреба на ветеринарномедицински продукти.

Законът за здравето регламентира държавния здравен контрол за спазване и изпълнение на установените с нормативни акто-

ве здравни изисквания за обектите с обществено предназначение, продуктите, стоките и дейностите със значение за здравето на човека и факторите на жизнената среда

Законът за защита на растенията регламентира изискванията към фитосанитарното качество и контрола на растенията и растителните продукти, предназначени за вътрешния пазар и за износ; контрола на замърсителите в растителните суровини, почвите и водите за напояване; контрола върху биологичното производство на растения, растителни продукти и храни от растителен произход, условията и др.

Законът за фуражите регламентира изискванията към фуражите, мерките и условията за осигуряване хигиена на фуражите и тяхната безопасност, опаковане, етикетирание, представяне, включително рекламиране; условията и реда, както и изискванията към всички етапи на производство, дистрибуция, преработка, разпространение, включително употреба на фуражи; правата и задълженията на лицата, които произвеждат или търгуват с фуражи;

Многобройните регулации изискват солидни ресурси - финансови, материални, капиталови, човешки, организационни ресурси, които затрудняват в значителна степен микро- и малките предприятия, които са с голям дял, и намаляват ценовите конкурентни предимства на нашите хранителни продукти на пазара на трети страни.

Взаимоотношения с клиенти и доставчици

Този проблем изисква специално изследване, но информацията от НСИ за голямо удължаване на периода на събиране на взема-

нията (само за 7 години с около 11 дена) дава основание да се предположи наличието на нелоялни търговски практики по отношение на предприятията, произвеждащи храни, напитки и тютюневи изделия (табл. 9).

Данъчна тежест

България е от малкото страни в ЕС 27, които не прилагат преференциален данък добавена стойност (ДДС) върху храните. Със стандартен ДДС върху всички хранителни продукти в ЕС 27 са само България, Естония, Литва, Румъния и Дания.

10 от страните членки на ЕС 27 (Малта, Люксембург, Испания, Италия, Холандия, Словения, Австрия, Финландия, Гърция, Чехия) облагат всички хранителни продукти с преференциален данък добавена стойност.

Останалите страни от ЕС 27 прилагат смесен ДДС - преференциален и стандартен.

Евентуално въвеждане на преференциално данъчно облагане на храните би рефлектирало положително върху цените, потреблението и продажбите на хранителните продукти.

Що се отнася до въздействието върху бюджетните приходи, изследвания на ефекта от преференциалното данъчно облагане показват, че социалната полза от редуциране на ДДС върху храните се очаква да надхвърли ефекта от намаляването на бюджетните приходи (Aleksiejs NIPERS, Irina PILVERE, Vulf Kozlinskis, 2013).

На основата на анализа за конкурентните предимства на отрасъла и условията за устойчиво развитие на хранително-вкусовата промишленост в България, силните и слабите страни, възможностите и заплахите за развитието на отрасъла могат да бъдат обобщени в рамките на SWOT анализ.

Таблица 9. Период на събиране на вземанията в предприятията за производство на храни, напитки и тютюни - общо

Table 9. Period of recovery in companies from the food, beverages and tobacco - total

Години / Years	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012
Дни / Days	43	45	54,19	57,27	52,21	54,76	53,91

Източник: НСИ и собствени изчисления.

Sources: Own calculation based on National Statistical Institute Data.

ХВП - SWOT анализ

Силни страни

- Високи стандарти за безопасност и качество на храните.
- Наличие на производства с висока добавена стойност.
- Наличие на звена с висок експортен потенциал.
- Висока производителност на разходите за труд.
- Относително висока (над средните стойности за ЕС 27) ефективност и рентабилност на производството.
- Достъп до пазарите на ЕС, традиционно присъствие на пазарите в Русия, ОНД и Близкия изток.
- Богати традиции в производството на хранителни продукти и напитки.
- Природно-климатични условия, осигуряващи много добри вкусови качества на продуктите.
- Специфични технологии, осигуряващи максимално запазване на естествените качества на продуктите.
- Екологично чисти продукти.
- Силни традиции в научноизследователската работа за храните: висококвалифицирани изследователи, възможност за участие на изследователи в международни проекти и програми.

Слаби страни

- Ниска ефективност на инвестициите.
- Ниско ниво на научноизследователска и развойна дейност в предприятията.
- Наличие на остарели енергоемки и ресурсоемки техника и технологии.
- Слаба интеграция и сътрудничество във веригата на доставките.
- Слабо сътрудничество между изследователски институции и университети, от една страна, и индустрия - от друга страна; липса на система за ефективен обмен на информация.
- Производство и предлагане на имитиращи продукти, изместващи традиционните.
- Липса на изключителна продукция и „марка“.

Възможности

- Възможности за достъп до пазара на ЕС и традиционните пазари.
- Нарастване на потребителското търсене и покупателната способност на населението.
- Нарастващо търсене на биологични, органични, екологични, здравословни храни, вегетариански храни.
- Поява и разгръщане на нови пазарни ниши, свързани с качеството на живота и климатичните промени, и нарастващо търсене на продукти с висока добавена стойност в ЕС и България - готови и полуготови храни.
- Добър приток на ПЧИ.
- Развит пазар на дребно и търсене на стандартизирани местни доставки.
- Инвестиции в производството на суровини и за модернизация на преработвателните предприятия чрез фондовете на ЕС.
- Разширяване и модернизация на производствените съоръжения по линия на европейските фондове и подобряване на производителността, качеството и енергийната ефективност.
- Потенциално нарастване на търсенето на храни в световен мащаб и при очертаващ се дефицит - запазване на високи ценови равнища.
- Въвеждане на по-добро законодателство.

Заплахи

- Последно място по производителност на труда в ЕС 27.
- Ниско качество и недостиг на суровини.
- Силна зависимост от вноса на суровини и полуфабрикати, и при условията на нарастване на цените в световен мащаб са под засилен риск.
- Засилване на конкурентния натиск и на нелоялната конкуренция от внос на националния пазар.
- Висок относителен дял на неквалифицирания персонал.
- Нарастване на разходите за приспособяване към непрекъснато нарастващите стандарти за качество, безопасност на храните.
- Нелоялни търговски практики.

Мерки за разгръщане на потенциала и ускоряване на развитието на хранително-вкусовата индустрия

Предвид резултатите от ХВП - SWOT анализа, подобряването на условията за ускорено устойчиво развитие на хранително-вкусовата индустрия налага прилагането на комплекс от мерки в посочените по-долу направления.

Смекчаване на суровинния проблем

Ускорено изравняване на размера на селскостопанските субсидии и прилагане на гъвкави схеми за субсидиране на производства на суровини, приоритетни за България (зеленчуци, плодове и животински продукти), в новия програмен период 2014-2020 г.

- Подкрепа на млечните ферми за постигане на евростандартите за качество и безопасност.

- Приоритетно насочване на средства по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2014-2020 г. за подкрепа на инвестициите на преработвателните предприятия в производството на суровини и в изграждане на интеграционни връзки с доставчиците на суровини.

- В Националната програма за развитие на селските райони, която ще се прилага през периода 2014-2020 г., средствата, предвидени за предприятията от хранително-вкусовата промишленост, да бъдат в размер по-голям или поне равен на този, който беше заложен в предишния програмен период - т. е. по ПРСР 2007-2013 г.

Технологично обновление, продуктови иновации

Използване на средства от еврофондовете и от националния бюджет за развитие на бизнес научни инкубатори и за подкрепа на трансфера на знания към предприятията (предоставяне на знания, свързани с иновации на продукти, процеси и услуги) от изследователски организации.

- Използване на средства от Националния иновационен фонд за приоритетно финансиране на иновационни проекти за **здравословни храни, биопродукти, безопасни и атрактивни опаковки на хранителни продукти.**

- Насърчаване участието на българските фирми и изследователски организации в инициативите по линията на Хоризонт 2020.

- Стимулиране на инвестиции в еколого-съобразна инфраструктура.

Насърчаване на продажбите и експорта

- Насърчаване на експорта към трети страни и търсене на нови пазари за традиционни български продукти в и извън ЕС, чрез по-пълно използване на европейските фондове за реклама на традиционни продукти и експортното субсидиране.

- Подкрепа на износа на продукти за специфични пазарни ниши в ЕС от високия ценови клас, съответстващи на новите потребителски модели - здравословни храни, биологични храни, екологични храни, храни с висока добавена стойност.

- Подкрепа на изграждането на логистична база за навлизане на пазарите на трети страни и търсене на нови пазари, чрез по-пълно използване на европейските фондове за реклама на традиционни продукти и ползване на експортното субсидиране в съответствие с Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС.

- Стимулиране на защитени марки - традиционни изделия, подкрепа за сертифициране.

- Подкрепа на малките предприятия (преработватели и производители на суровини) за покриване на евростандарти/изисквания на ЕС.

Подобряване на бизнес средата

Намаляване и усъвършенстване на регулациите.

- Въвеждане на преференциален ДДС за храните (тази мярка е особено необходима за храните с регистриран спад в потреблението - хляб и тестени изделия, и основни продукти на консервната промишленост).

- Възстановяване на ДДС в рамките на 7 дни.

- Промени в Закона за защита на конкуренцията, с цел предотвратяване на нелоялни търговски практики като двусмислени договорни условия, липса на писмени договори, изменения на договорите, нелоялно прехвър-

ляне на търговски риск, нелоялно прекратяване на търговски отношения и др.

- Актуализация на наредбата за етикетирването.
- Съкращаване на сроковете за одобрение на проекти, финансирани от ЕС.

Развитие на човешките ресурси

- Стимулиране на бизнеса за:
 - Организиране на съвместни курсове с университетски преподаватели;
 - Реализиране на практики на технолози във фирми у нас и в Европа.
- Създаване фонд „Наука - практика“ с държавно и бизнес финансиране за оборудване на учебните лаборатории във висшите училища, обучаващи специалисти за сектора, с по-съвременна апаратура.
- Организиране на непрекъснати квалификационни курсове, които да се водят във висшите училища и профилираните средни училища, обучаващи кадри за ХВП.
- Изготвяне на препоръчителни индекси за увеличаване на разходите за персонала в секторите с потенциал за повишаване нивото на компенсиране на наемния труд на базата на следните коефициенти:
 - коефициент, отразяващ дистанцията между ръста на производителността на труда и ръста на разходите за персонала със стойности, по сектори - „Производство на растителни и животински масла и мазнини“ - 0,7; „Производство на мелничарски продукти, нишесте и нишестени продукти“ - 0,6; „Производство на готови храни за животни“ - 0,4.
 - коефициент, отразяващ дистанцията от средния за ЕС 27 дял на разходите за труд в БДС за трите сектора - 0,2.

ЛИТЕРАТУРА

Маламова, Н. 2010. Конкурентни възможности на българската месна индустрия на европейския пазар. Хранително-вкусова промишленост, № 3, с. 24-28

Pilvere, I., V. Nipers, A. Kozlinskis. 2013. Effects of Reducing the Value Added Tax Rate on Food in Latvia. Riga. http://www.iis.org/CDs2013/CD2013SCI/SCI_2013/PapersPdf/SA588LI.pdf

ДФЗ, http://www.noa.bg/files/docs/Darzawno_podpomagane_na_zemedelski_proi_97.pdf

Информация за напредъка на ПРСР към 01.11.2012 г., <http://prsr.government.bg>

Класификация на икономическите дейности (КИД - 2008), НСИ, 2008.

Национална класификация на икономическите дейности (НКИД - 2003), НСИ, 2003.

МЗХ. <http://www.mzp.government.bg/Sapard/News.htm>

МЗХ, Заповед №03- РД/1615 от 19.07.2012 г. За условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Мярка 121 „Модернизирване на земеделски стопанства“ от ПРСР.

НСИ, Индустрия, Краткосрочна бизнес статистика, Структурна бизнес статистика, <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=3>

Проучване на пазара на труда в България през 2012 г., проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“, ОПР „Развитие на човешките ресурси“, С., 2012.

Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Месопреработване“, София, 2012 г., с. 86-87

European Commission. Agricultural and Rural Development DG.

Eurostat. Agricultural statistics.

Eurostat. Structural business statistics.

Competitive potential and factors for development of Food, drink and Tobacco industry in Bulgaria

N. MALAMOVA

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The article made an analysis and evaluation of the relative competitive advantages of the Bulgarian food, drink and tobacco industry based on indicators: labor productivity, wage adjusted labour productivity, efficiency and profitability, investment per em-

ployee and investment rate, in relation to the EU-27 average values.

Comprehensive analysis of the factors for the development of the Bulgarian food, drink and tobacco industry includes: dynamics of purchasing power of households, dynamics of household consumption of main foods and beverages; development of raw material under the influence of factors arising from the accession of Bulgaria to the EU and the implementation of the policy and regulations in product markets; qualification level of the workforce; basic components and features of the business environment.

SWOT analysis of the food industry - strengths, weaknesses, opportunities and threats is realized. Given the results of the food industry - SWOT analysis are outlined areas (mitigation of the raw materials problem; technological innovation, product innovation; sales and exports promotion; improving the business environment; human resources development), and measures to improve the conditions for accelerated development of food, drink and tobacco industry in Bulgaria.

Key words: Food industry, Bulgaria, competitive advantages, factors for the development

Статията е постъпила в редакцията на 1.VII.2014 г.